

Taina Vallander

22.6.2020

Liikenne- ja viestintäministeriö
Lausuntopalvelu

Digitaaliset keinot koronaviruskriisin jälkihoidossa -työryhmän väliraportti ja toimenpideohjelma

- STTK katsoo, että työryhmä on tehnyt tarpeellisen kartoituksen koronapandemian vaikutuksista digitalisaatioon etenemiseen suomalaisessa yhteiskunnassa.
- Kartoitus ei ole toimialojen osalta kattava. Esimerkiksi sote-sektori kokonaan sekä palvelusektori on kuvattu vain osittain. Muiden muassa nämä alat ovat kansantuotteen ja digitalisaation edistymisen näkökulmasta entistä keskeisempiä avainaloja.
- Digiloikassa on kyse systeemisestä muutoksesta. Digiloikan vakiinnuttamisen näkökulmasta olisi tärkeää kuvata myös sektorien ja toimialojen välistä yhteistyötä, ei vain sektoreiden sisäistä digiloikkaa tai toimialan sisäistä digiloikkaa.
- Digitalisaation edistämisessä on kiinnitettävä erityistä huomiota vaikutuksien yhdenvertaisuuteen ja saavutettavuuteen. Väliraportissa esitetty vaara heikoimmassa asemassa olevien putoamisesta digipalveluiden ulkopuolelle sekä eriarvoisuuden vahvistuminen tätä kautta, tulee ennaltaehkäistä jo palveluiden suunnitteluvaiheessa, osana käyttöönottoa.
- Työryhmän väliraportti ja sen toimenpideohjelma ottavat vain kursorisesti kantaa tietoturvaan ja siihen liittyviin haasteisiin. Tietoturvakysymykset (GDBR) ovat kuitenkin tiiviisti EU-tasolla säädetyjä sekä kekskeisiä kysymyksiä myös digiloikan vahvistamisen näkökulmasta.

Väliraportissa on kuvattu koronaviruskriisin aikaista digiloikkaa laajasti eri sektoreilla. Katsotteko, että eri sektorien kehitystyötä on kuvattu riittävällä tavalla?

STTK kiittää mahdollisuudesta lausua näkemyksistään työryhmän väliraportin ja siihen liittyvän toimenpideohjelman osalta. Raportti kuvaa laajasti julkisen ja yksityisen sektorin lähtötilannetta sekä koronakriisin aikaansaamaa digiloikkaa. Kokonaisuus on kiinnostava dokumentti koronakevään digitaalisesta kulusta ja toimialojen keskeisistä haasteista. Tarkasteluaikea on kuitenkin kohtuullisen lyhyt ja siksi on tärkeää jatkaa hyvin alkanutta seuranta- ja esitettyjen toimenpiteiden toteutumista arvioiden niiden toivottuja vaikutuksia myös pidemmällä aikavälillä.

Taina Vallander

22.6.2020

Väliraportissa on ensisijaisesti kuvattu digiloikkaa sektoreittain. Sektoreiden välistä yhteistyötä sekä rajapintojen kuvausta on tarpeen selkiyttää. Samoin on tärkeää vahvistaa konkreettisemmin digiloikan yhteyttä koronakriisin jälkihoitoon

Erityistä huomiota on kiinnitettävä vaikutuksiin yhdenvertaisuuden ja saavutettavuuteen, jotta väliraportissa esitetty vaara heikoimmassa asemassa olevien putoamisesta digipalveluiden ulkopuolelle ei toteudu ja lisää eriarvoisuutta entisestään.

Terveys- ja sosiaalipalveluiden kuvauksessa, terveystalvaiden osuus on kuvattu huomioiden lähtötilanne, mutta sosiaalipalveluiden osuutta on täydennettävä ikäihmisten hoidossa jo käytössä olevilla, sekä kehitteillä olevilla teknologisilla ja digitaalisilla ratkaisuilla. Ikäihmisten terveyden edistäminen ja kotona asumisen tukeminen digitaalisin keinoin lisää tutkitusti elinvuosia vähentäen samalla hoivasta aiheutuvia kustannuksia.

Myöskään palvelualojen kuvaus ei ole kattava, vaikkakin se on kansantuotteen ja digitalisaation edistymisen näkökulmasta tulevaisuudessa hyvin keskeinen avainsektori. Palvelusektori on myös palveluiden käyttäjien yhdenvertaisuuden ja tietoturvan näkökulmasta keskeisiä.

Katsotteko, että toimet, joita väliraportissa esitetään, riittävässä määrin edistävät tavoitteita? Jos ette, miten toimenpiteitä tulisi täydentää?

Toimet, joita on esitetty edistämään tavoitteita ovat pääosin riittäviä ja hyviä. Konkreettiset esimerkit selkiyttävät niitä. Konkreettisia esimerkkejä koronakriisin jälkihoidon näkökulmasta voisi kuitenkin olla enemmän. Esimerkiksi kansallisten terveystalvaiden osalta, valtakunnalliseen tietojärjestelmäpalveluun pohjautuvaan (Kanta- palvelut) lääkityslistan toteutumista tulee edistää nykyistä tehokkaammin. Ajantasaisten lääkitystietojen puuttuminen aiheuttaa huomattavia kustannuksia ja haittaa terveydenhuollolle sekä yksilöille itselleen.

Väliraportin mukaan Suomi.fi-palvelussa tehtiin 22 000 sähköistä valtuutusta toisen henkilön puolesta tehtävää apteekkiasiointia varten. Viitaten väliraporttiin, valtaosa yli 75-vuotiaista suomalaisista, joista suurin osa reseptilääkkeiden käyttäjiä, ei ollut käyttänyt internetiä kyselyä edeltäneen kolmen kuukauden aikana. Puutteellista osaamista tulee edistää ja parantaa niin että reseptilääkkeiden käyttäjät pystyvät hyödyntämään paremmin verkkoapteekin palveluita reseptilääkkeiden tilaamisessa suoraan kotiin.

Mitkä toimenpide-ehdotukset tulisi priorisoida? Millä perusteella?

STTK katsoo, että toimenpide-ehdotusten osalta tulisi painottaa lainsäädännön kokonaistarkastelua ja mahdollistavuutta. Lainsäädännön on tuettava toimenpiteiden toteutumista.

Tietoturvallisuus ja tietosuoja, sekä toimivat, turvalliset ja luotettavat viestintäyhteydet tulee varmistaa ajasta ja paikasta riippumattomasti. Yhteyksien alueellinen kattavuus on käyttäjien yhdenvertaisuuden ja liiketoimintaedellytyksien vahvistamiseksi aivan välttämätön toimenpide.

Raportista ilmenee, että Koronapandemian aikana, maaliskuussa puutteellisesti suojattujen etätyöyhteyksien ja -päätelaitteiden määrä kasvoi noin neljänneksen, samoin ilmeni

Taina Vallander

22.6.2020

huijausviestejä, haittaohjelmia ja kyberhyökkäyksiä.

Digitalisaation tuomat uudet toimintamuodot- ja palvelut voidaan hyödyntää toivotusti paikka- ja aikariippumattomasti vain, jos yritysten ja organisaatioiden työntekijät sekä kansalaisten osaamista kehitetään yhdenvertaisesti. Digiloikan varmistamiseksi kaikkien ottaminen mukaan digitalisaatioon, pitää varmistaa. Tietojärjestelmien yhteen toimivuus yli sektori- ja toimintaluokkien on niin ikään varmistettava.

STTK:n näkökulmasta toimenpidekokonaisuudessa tulisi painottaa erityisesti kokonaisuudet paikka- ja aikariippumattoman arjen mahdollistaminen (1,2,3,4); digitaalisten valmiuksien turvaaminen – verkot, yhteydet, turvallisuus, teknologiat (9,10,12,14); digiosallisuus – osaaminen ja yhdenvertaisuus (16,18,19,20,21). Lisäksi hallinnon keventäminen on tärkeää erityisesti yhdenluokun periaatteen vakiinnuttamisen (26) näkökulmasta. Jäljityssovelluksen kehittämisen (30) näkökulmasta tiedolla johtamista tulee edistää ja parantaa tekoälyn käyttöönottoa (35) sekä tietosuojaa.

Mitä toimenpide-ehdotusten toteutuksessa tulee huomioida?

STTK:n katsoo, että toimenpide-ehdotusten toteutuksessa tulee huomioida toimintavarmuus ja turvallisuus sekä tietosuoja lähtökohtana, joka vahvistaa luottamusta digitaalisiin palveluihin. Suomen kilpailukyky ja hyvinvointi ovat riippuvaisia yhteiskunnan osaamisesta ja koulutuksesta. Euroopan tasolla väestömme ikääntyminen on suurinta, tämä on huomioitava toimenpide-ehdotusten priorisoinnissa. Digitalisaatio mahdollistaa täysin uudenlaisia toimintamalleja ja nopean tiedon kulun kustannustehokkaasti laajasti kaikille väestöryhmille yhdenvertaisesti. Toteutuksessa tulee huomioida erityisesti lähtökohdat alueellisessa ja väestöllisessä eriarvoisuudessa osaamisessa, sekä verkkoyhteyksissä, jotta toimenpiteillä ei lisätä kansalaisten eriarvoisuutta ja syrjäytymistä.

Kriittisten sisältöjen tulee olla käytettävissä ja palveluiden yhteen toimivuuden kunnossa paikkariippumattomassa työssä. Yhdenvertaisuuden näkökulmasta tulisi arvioida myös käyttäjän osaamisen, halun sekä laitteiden saatavuuden lisäksi esimerkiksi digitaalisen palvelun käytön estävä tai sitä hankaloittava sairaus tai vamma. Palvelujen digitaalisen saavutettavuuden rinnalle sekä digitaalista käyttöä tukevan digituen rinnalle tullaan tarvitsemaan vielä pitkään myös mahdollisuus saada henkilökohtaista palvelua saavutettavasti ja helposti. Ongelmaa on kuvattu hyvin kohdassa 4.5. julkinen hallinto sekä luvussa 6.1. vaikutukset yhdenvertaisuuteen ja saavutettavuuteen. Erityisesti sosiaali- ja terveyssektorilla on tarve ratkaisuille, jotka soveltuvat digitaaliseen toimintaympäristöön: tarvitaan etäpalveluja, yhteen toimivuutta ja palvelualueita sekä mahdollistava lainsäädäntö.

Luvussa 5.1. Tiedon hyödyntäminen ja tietovarannot on kuvattu ongelmakenttä liittyen yritysten osaamiseen tiedon jakamisen hyötyjen kasvattamisesta sekä data- ja alustatalouden liiketoimintaosaamisen vahvistamisesta. Kysymyksen osalta on huomioitava myös, että yrityksen liiketoiminnan perustuessa dataan ja osaaminen, on sen hyödyntäminen usein liikesalaisuus sekä vahva kilpailutekijä.

Luvussa 5.2. kuvauksessa EU:n roolista puuttuvat kokonaan viittaukset mm. GDPR:N vaatimuksista tietosuojan sekä tietojen käsittelyn sekä tallentamisen osalta. Digi- ja datastrategioiden keskeisten periaatteiden avaaminen erityisesti kansalaisten näkökulmasta

Taina Vallander

22.6.2020

palvelisi väliraportin kokonaisuutta ja vahvistaisi kokonaiskäsitystä sääntelykehyksestä.

Toimenpide-ehdotuksissa on viitattu jo käynnissä oleviin hankkeisiin, joiden osana toimenpiteitä voidaan edistää. Tunnistattekko muita hankkeita, joihin toimenpiteet tulisi kytkeä?

Esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan näkökulmasta asiakas- ja potilasturvallisuuden keskeinen elementti on päivittäin syntyvä suuri määrä uutta tietoa. Toimialalla on ollut käynnissä jo pidempään erilaisia tiedon hallintaan ja yhteentoimivuuteen liittyviä kehittämishankkeita. Lisäksi käytössä on erilaisia, eri-ikäisiä ja eritasoisia tietojärjestelmiä mm. asiakas- ja potilastietojen käsittelyyn ja säilyttämiseen. Eri palveluntuottajien lähtökohdat hallita tietojärjestelmiin liittyviä suuria uudistuksia vaihtelevat paljon. Pelkästään pääkaupunkiseudun terveydenhuollon organisaatioissa on käytössä satoja erilaisia tietojärjestelmiä sekä niiden välisiä integraatioita.

Keitä toimenpiteissä ja niiden toteutuksessa/mahdollisissa tulevissa hankkeissa tulisi olla mukana ja miten hankkeet tulisi resursoida? Olisitteko itse halukas osallistumaan toteutukseen?

Erityisen tärkeää on, että toimenpiteiden toteutuksessa ja mahdollisissa hankkeissa ovat mukana loppukäyttäjät, eli työntekijät, henkilökunta sekä julkisten palveluiden osalta eri asiakasryhmät. Kehittämistyössä henkilöstön näkemyksellä ja osaamisella on suuri merkitys esimerkiksi palveluiden käytettävyyden ja integroinnin osalta. Toisaalta esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalla erityisesti hoito- ja kuntoutushenkilöstö voivat tuoda kehittämiseen myös niiden asiakkaiden näkemyksen, jotka ovat haavoittuvassa asemassa tai eivät muutoin heikentyneen toimintakykynsä vuoksi kykene tuomaan näkemystään esiin.

Toimenpiteiden toteutuksessa on tärkeä huomioida sidosryhmät, joihin vaikutukset kohdistuvat. Työelämällä on paljon olemassa olevaa tietoa ja kokemusta, joka on hyödynnettävä.

STTK ja sen jäsenliitot ovat halukkaita osallistumaan digitalisaation edistämiseen sekä digiosaamisen kehittämiseen laajasti kaikilla edustamillaan sektoreilla.

Vapaamuotoinen lausunto

Digitalisaation ja teknologisen kehityksen edistäminen ovat keskeisiä edellytyksiä suomalaisen yhteiskunnan kehittämiseksi, avoimuuden lisäämiseksi, kansalaisten osallistamiseksi, työn ja toiminnan tuottavuuden parantamiseksi ja kansallisen kilpailukykyyn kehittämiseksi.

Työryhmän kokoama raportti ja siihen liittyvät toimenpide-ehdotukset ovat hyvä lähtökohta vakiinnuttaa koronapandemian aikana käyttöön otettuja toimivia käytäntöjä. Tiedon saatavuus ja yhteen toimivuus on varmistettava, jotta se on hyödynnettävissä yli sektori- ja toimialarajojen. Samoin yhdenvertaisten palvelujen toteutuminen, eriarvoisuuden vähentäminen ja syrjäytymisen ehkäisy ovat tulle huomioida toimenpide-ehdotusten toteutuksessa.

STTK pitää tärkeänä raportissa esitettyä ”yhden luukun periaatetta” ja sen toteutumista kaikissa julkisissa palveluissa. Kansalaisille palveluiden käytön tulisi olla mahdollisimman selkeää ja vaivatonta. Digitalisaation laajamittainen toteutuminen edellyttää uudenlaisia osaamista niin

Taina Vallander

22.6.2020

työntekijöiltä kuin palveluiden käyttäjiltä. Siihen tarvitaan julkista ja yksityistä sektoria, eri toimijoiden välistä yhteistyötä sekä koordinaatiota.

STTK suhtautuu varauksellisesti työryhmän toimenpideohjelmaan sisältyvään esitykseen edistää koronaviruspandemian seurantaan ja hallintaan kehitettyjen teknologia- ja sovelluskehityksen vientimahdollisuuksia sekä koronapandemian jäljityssovelluksen kehittämiseen sekä käyttöönottoon tukemaan altistuneiden jäljittämistä ja tartuntaketjujen katkaisemista. Koronan jäljitykseen liittyvien pilottihankkeiden tuloksissa olennaisia ovat esimerkiksi sovelluksen vaikuttavuus verrattuna ihmistyön luotettavuuteen. Ennen sovelluksen viestimahdollisuuksien edistämistä tulisi tehdä laaja ja kattava arvio sovelluksen tietoturvariskeistä, esimerkiksi kerätyn tiedon säilytyksestä sekä käytön hallinnasta jatkossa.

Tartuntaketjuja jäljittävä sovellus voi tuottaa ongelmia esimerkiksi Bluetooth-tekniikan osalta, jota hyödyntävät myös useimmat muut mobiilisovellukset käyttävät. Esimerkiksi väärien hälytysten, toimimattomien yhteyksien tai hakkeroinnin kohteeksi joutuvat signaalit, voivat tuottaa epäkelvoo dataa, joka pahimmillaan tuottaa vääristyneen turvallisuuden tunteen. Kun arkaluonteista tietoa kerääviä sovelluksia luodaan kiireessä, voi myös tietomurtojen määrä kasvaa. Tietoja ihmisten liikkeistä ja digitaalisesta käyttäytymisestä hallinnoivat tällä hetkellä teleoperaattorit ja teknologiayhtiöt, kun taas tiedot koronatartunnoista ovat toistaiseksi kattavasti vain viranomaisien hallussa. Euroopan maista kuitenkin esimerkiksi Slovakia on heikentänyt tietosuojasääntöjään ja sallii kansalaistensa digitaalisen valvonnan yleisen turvallisuuden nimissä. Vastaavasti Kiina on ottanut käyttöön edistynyttä valvontateknologiaa.

Valtioneuvoston huhtikuun alussa tekemä periaatepäätös [julkisen hallinnon digitaalisesta turvallisuudesta](#) käsittelee digitaalisen turvallisuuden periaatteita. Siihen sisältyvät esimerkiksi johtaminen ja riskiarvio, turvallisuuden vaikuttavuus ja kustannukset, kansalaisten ja henkilöstön ymmärryksen kehittäminen riskeistä ja vastuista sekä turvallisuuden edellyttäminen teknologioilta ja palvelutuotannolta. Kansalaisten, yritysten ja yhteisöjen tulee valtioneuvoston mielestä voida luottaa eettisesti kestäviin, avointa ja läpinäkyvää toimintaa tukeviin ja turvallisiin julkisen hallinnon palveluihin. Näiden periaatteiden tulisi sisältyä myös koronaviruksen osalta käyttöönotettaviin sovelluksiin sekä valmisteilla olevaan lainsäädäntöön.

Kansalaisten valvonnan lisäämisen sekä tiedon keskittämiseen sisältyy merkittäviä riskejä niin Suomessa kuin viennin kohdemaissa. Arkaluonteisten terveystietojen ei tulisi päätyä markkinatavaraksi tai kansalaisten valvontavälineeksi myöskään Suomen ulkopuolella. Tietoturva ja kansalaisten tietosuoja ovat ensiarvoisen tärkeitä, kun kehitetään mitä tahansa digitaalista palvelua ja tästä Suomen tulisi edistää eettistä sekä tietoturvallista datan keräämistä ja hallintaa myös globaalisti.

STTK ry

Lisätietoja Taina Vallander, johtaja
taina.vallander@sttk.fi
p. +358 40 1841 464